

М. Козловець, доктор філософських наук, професор,

В. Слюсар, доктор філософських наук, доцент

ПРО ОСОБИСТІТЬ, ЗАЧАРОВАНУ ФІЛОСОФІЄЮ

(до 70-річчя П. Ю. Сауха)

Важко переоцінити роль і місце вченого в суспільстві. Саме завдяки діяльності вчених світ є таким, яким ми його сприймаємо і творимо. Будь-який злет духовності, кожний феномен культури, науки чи політики зумовлюється передусім особистістю. «Пасіонарні особистості» дивують нас своїми вчинками і такими «розумовими прострілами», про які навіть мріяти не можуть «правильні» люди зі своїм «зашореним розумом». Саме ця діяльна й активна категорія людей забезпечує прогресивний поступ нації і людства. Прагнучи змінити і вдосконалити існуючий світ, такі люди заражають нас своїми ідеями, продукують духовні та інтелектуальні цінності, провадять наукову діяльність, розвивають мистецтво чи йдуть у політику для збагачення суспільства, розвитку держави. Філософ, мабуть, для того й приходив у світ, щоб через свої твори дати суспільству збагнути певні істини.

До такої категорії пасіонарних особистостей, які постійно вдосконалюються і прагнуть долучитися до загальнонаціонального процесу державотворення, належить доктор філософських наук, професор, академік НАПН України, академік Академії наук Вищої освіти України, Заслужений працівник освіти України, вчений секретар Відділення вищої освіти НАПН України Петро Юрійович Саух, якому 25 травня 2020 року виповнилося 70 років. Природа щедро обдарувала його талантами – світлим розумом, працьовитістю, здатністю аналітично мислити. За глибиною знань, розмахом й оригінальністю мислення його сміливо можна поставити в один ряд з найвизначнішими філософами нашої доби. Він один із перших українських учених, хто налагоджував контакти із західними науковцями, започатковував творчі й дружні стосунки з ними. Стажування і читання курсів лекцій з філософії в університетах Франції, Німеччини та США дало можливість професору П. Сауху познайомитися з досвідом організації навчального процесу й науки на Заході та, критично його переосмисливши, впроваджувати в діяльність вітчизняної вищої школи, зокрема на посаді заступника голови Рівненської облдержадміністрації з гуманітарних питань (1998 – 2002 рр.) і ректора Житомирського державного університету імені Івана Франка (2002 – 2017 рр.).

Петро Саух відомий філософській спільноті не лише своїми науковими працями, а й як оригінальний мислитель, інтелектуал найвищого гатунку, який спрямовує мейстрім наукових досліджень у русло сучасного знання, формує тренд мислення і практики людини кінця ХХ – початку ХХІ століття. Його домінантне кредо в цьому сенсі полягає в наступному: до сучасного належить таке знання, яке випереджає людський досвід, а не слідує йому, співмірне з вічністю і працює на неї.

Уособлюючи проєвропейський вектор у гуманітарних науках та філософії, професор Петро Саух повсякчас наголошує на моральнісному значенні раціональності як незмінної риси людського світорозуміння та людської діяльності. Неозорий діапазон його наукових інтересів завжди поєднується із високим професіоналізмом ученого-дослідника і педагога-просвітника, а принциповість і послідовність у відстоюванні свого бачення – із романтичною філософсько-поетичного ставлення до життя. Ним написано шерег книг і навчальних посібників, кількост статей, викладено не один лекційний курс.

Наукові здобутки П. Сауха вражають своєю масштабністю: він автор понад 500 публікацій, зокрема 20 індивідуальних і колективних монографій. До творчих здобутків Ювіля-

ра належать ґрунтовні дослідження у багатьох сферах вітчизняної науки – історії, теорії та методології викладання філософії, релігієзнавства. Неоціненним є внесок ювіляра у розробку актуальних проблем національно-культурного відродження українського суспільства, формування інтелектуального потенціалу нації, діагностики трансформаційних процесів, аналіз проблем релігії і духовної екзистенції людини та цивілізаційних підстав її розвитку, долі національних цінностей у глобалізованому світі. Глибокі ідеї Петра Юрійовича стимулюють вивчення сучасних процесів націє- й державотворення, соціокультурних трансформацій українського суспільства. Авторська концептуалізація їх завжди обґрунтована, переконлива і править за орієнтир для подальших наукових пошуків. Його ідеї дістали втілення і в процесі реформування освітньої сфери, і в численних публікаціях як в українських, так і в закордонних часописах, зокрема в таких його книгах, як «XX століття. Підсумки», «Освіта: потрет без прикрас», «Україна на межі тисячоліть: трансформація духу і випробування національним буттям», «Князь Василь-Костянтин Острозький» та ін.

Саух П. Ю. – засновник Поліської філософської школи, яка об'єднує науковців Житомирщини, Рівненщини, Волині. У його ранніх працях проаналізована релігійно-екзистенціалістська концепція відчуження в екзистенціалізмі, здійснений комплексний аналіз онтології релігії, вільнодумства й атеїзму, розкрита їх категоріальна структура й описані рівні її організації. У подальших роботах науковця та працях його учнів були експліковані у філософському дискурсі поняття щастя, стражденності, «м'ятежності», абсурдності й трагічності людського буття, досліджена категорія національного у статусі екзистенційного проекту і руху екзистенції. Звернувшись до попперівської концепції проблеми демаркації між наукою і метафізикою, професор П. Саух доповнює її питанням розмежування науки і релігії, акцентуючи особливу увагу на існуючі колізії між ними, яка виступає джерелом їх самостійного розвитку. У цей період ним опублікована низка брошур, статей та монографій, які отримали широкий резонанс у країнах колишнього СРСР. Роботи професора П. Ю. Сауха цього періоду включені в «Антологію отечественного религиоведения» (2010) [1].

Рівненський період діяльності П. Сауха – доцент, професор, завідувач кафедри філософії, декан гуманітарного факультету Українського інституту інженерів водного господарства (нині Національний університет водного господарства і природокористування, 1980 – 1998 рр.) позначився науковою розвідкою у предметному полі філософії (власне філософії історії) та історії щодо висвітлення життя і діяльності князя Василя-Костянтина Острозького. Саме за його життя Острог став культурно-історичним символом України, унікальним середовищем духовності. Ця праця П. Сауха не є белетризованою біографією, чи класичним історичним дослідженням, в якій зображено ідеалізований погляд на історичну особу. Навпаки, автор, звертаючись до проблеми історичної пам'яті, наголошує на необхідності шанувати минуле, осмислювати помилки історичних осіб, а не перелопачувати минуле на догоду певним корисливим суб'єктивним інтересам чи амбіціям. Радше це філософські роздуми на основі аналізу та осмислення і відомих, і вірогідних фактів життя князя Василя-Костянтина Острозького. У своїх розмірковуваннях філософ висновує: «Пам'ять, помножена на моральну оцінку, породжує совість як внутрішню самооцінку... Історична пам'ять формує моральний клімат, в якому живе народ і в якому кожен з нас повниться добром чи злом» [2, с. 3-4]. Також на сторінках монографії постає авторське осмислення проблем: мас та особи в історії, княжої слави як імперативу життя аристократів, принципу об'єктивності в історичних науках, специфіки застосування монументального, антикварного та критичного підходів до аналізу історичних процесів та ін.

У цей же період професор П. Саух публікує монографію «Україна на межі тисячоліть: трансформація духу і випробування національним буттям», в якій здійснює спробу неупередженого осмислення становлення України як суверенної, демократичної держави, що обрала своїм орієнтиром входження в європейські соціально-політичні структури [3]. Ще у 2001 році автор сміливо стверджував, що європейський вибір України – це, передусім, проблема європейськості внутрішніх трансформацій України. Висновки, які зробив науковець у цій праці двадцять років тому, актуальні й нині. Це стосується, зокрема, необхідності формування політичної нації як запоруки того, що наше суспільство стане громадянським, влада збереже стабільність і не втратить спадкоємності, будуть розв'язані

гострі соціальні вузли, при цьому імперативом консолідації повинен стати здоровий глузд, вимогою якого завжди була проста істина: жити в мирі й достатку.

Одна з найбільш експлуатованих тем сучасного дискурсу – реформи.

Петро Юрійович у своїй роботі ще на початку тисячоліття зазначав, що реформи пробуксовують не стільки в економіці чи політиці, скільки в нашій свідомості, адже простежується дефіцит духовного підґрунтя здійснюваних перетворень, відсутня орієнтація на власні національні інтереси, а спостерігається крен чи у фарватер Заходу, чи Росії. Радикальні зміни, на думку автора, можливі лише як єдність інтелектуальних, незаангажованих пошуків та практичних дій, що не простежується й донині. Цікавими є розмірковування науковця щодо проблем ролі релігії в духовному відродженні України та освіти у національному здійсненні. Особливої уваги заслуговує розділ «Єдність суспільства – запорука гідного життя», в якому автор розкриває зміст толерантності як принципу інтеграції культурно-історичного досвіду в єдину систему цінностей. У монографії наголошено, по-перше, на необхідності діалогу як форми практичного втілення принципу толерантності, як форми співпраці, визначено основні принципи його здійснення. А по-друге, на ідеї громадянського суспільства, яка спроможна консолідувати українську спільноту і вивести поліфонію політичних, етнонаціональних, релігійних процесів у площину діалогу.

Без перебільшення, значним науковим доробком професора Петра Сауха є праця «XX століття. Підсумки», яка має два перевидання [4]. У цій роботі науковець намагається осмислити, яким було для людства XX століття, яке не мало рівних собі у всесвітній історії за масштабами перетворень. Унікально, але, з одного боку, воно захоплене пафосом возвеличення Людини, а з другого, – розтоптало мільйони людей, витіснило їх за межі можливої біографії та за межі фізичного існування. По суті, людство увійшло в таку зону свого культурно-історичного розвитку, яку можна порівняти хіба що з періодом виникнення релігійно-моральних доктрин загальнолюдського звучання. Унікальними є і глобальність прискорення розвитку та нова просторово-часова метрика світу (один мільйон років у палеоліті еквівалентних сорока рокам у XX столітті). Основною цінністю стала «новизна», доля якої – створити резонанс сьогодні, а завтра зникнути.

У монографії П. Саух визначає п'ять основних проблеми XX століття: прискорення росту чисельності населення, катастрофічне збільшення прірви між невеликою групою багатих і абсолютною більшістю бідних країн, екологічна проблема, загроза війни із застосуванням зброї масового знищення, міжнародний тероризм [4]. Як бачимо, за перші два десятиліття нового століття ці проблеми залишаються актуальними, людство так і не винайшло від них вакцини, більше того, глобалізаційні процеси, які мають і позитивні, і негативні риси, виявили нові проблеми (наприклад, пандемія COVID-19), які виявляють його безсилість. Філософські розмірковування посилено значним фактажем, таблицями, схемами, які увиразнюють відповідні твердження, сентенції, зауваження. Цікавим є осмислення соціальної ролі філософії, яка знаменується парадом доктрин. Своім завданням філософія ставить допомогу сучасній цивілізації усвідомити дві альтернативні перспективи: параноїдальної нарцистичної самовпевненості та іронічного сприйняття страшних реалій як простих історичних випадковостей. Також П. Саух аналізує різні соціальні сфери та інституції: релігію, науку, освіту, медицину, мистецтво, архітектуру, спорт, а також змальовує новий образ світу і людини у XXI столітті, де прогнозує нову біфуркацію, яка має змінити характер розвитку людства як виду.

Осмишуючи відомі «хвороби сучасності» (індивідуалізм, експансію інструменталістського мислення і втрату індивідуальної свободи), П. Саух намагається уникати як апологетики згаданих рис сучасної наукової культури, так і їх тотального осуду. Він виступає одним із тих філософів, хто активно захищає і помножує людський ресурс гідності, який є однією із підвалин істинної демократії. Його методологічну позицію характеризує певний антропологізм і масштаб аргументації від спеціальних логіко-методологічних розробок, проблем соціальної філософії, філософської антропології, філософії та феноменології релігії до філософії освіти та глобалістики.

У центрі наукової уваги П. Сауха постійно перебувають проблеми розвитку освіти й науки в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів, становлення постіндустріальної цивілізації, «суспільства знань». Зазначеній проблематиці присвячено десятки публікацій,

зокрема монографію «Сучасна освіта: портрет без прикрас» [5]. Автором обґрунтована нова постнекласична модель освіти та стратегія її реалізації на національному культурно-історичному ґрунті, окреслюються сильні й слабкі сторони вітчизняної освіти, перспективи розвитку та інтеграції в європейський і світовий освітній простір.

П. Саух слушно зазначає, що на початку третього тисячоліття можливість стабільного розвитку суспільства тісно пов'язана з освітнім рівнем суспільства, з можливостями подальшого розвитку і вдосконалення освіти. У більшості країн світу відбувається інтенсивний пошук нової освітянської парадигми. Українська освіта також переживає період серйозного реформування. Адже стан справ в освітянській сфері, рівень освіченості наших громадян має стратегічне значення для поступу української держави. Стрижневий посыл модернізаційних процесів фокусується саме навколо питань, які торкаються місії й цілей освіти та науки. На жаль, впродовж усіх років незалежності ми так і не сформулювати узагальненого бачення відповіді на питання «Яка, власне, освіта потрібна українському суспільству?» Аналіз наукової літератури, реалій соціокультурної і педагогічної ситуації, існування об'єктивних протиріч в теорії і практиці освіти підтверджує, що до цього часу не розроблені теоретико-методологічні засади освітньої парадигми, не виявлені механізми і способи ідентифікації особистості в умовах полікультурного соціуму, не розкриті особливості розвитку глобалізованого освітнього простору.

У цьому контексті здійснений П. Саухом соціально-філософський аналіз сучасних парадигм і моделей освіти, розгляд інтеграційних процесів як соціально-онтологічного підґрунтя трансформацій в освіті, осмислення детермінант нової освітньої парадигми як важливої теоретичної передумови формування механізму модернізації та потенціалу розвитку освітньої системи на початку ХХІ століття є надзвичайно актуальним.

Використання соціально-філософського підходу дозволило П. Сауху дослідити якісні характеристики освіти як соціокультурного феномена, визначити головні принципи її структурування й механізми функціонування на соціально-організаційному, соціально-інституційному, суспільному та цивілізаційному рівнях, а також характер взаємозв'язку з іншими соціокультурними інститутами. Розуміння парадигмальності як основної характеристики освітньої діяльності дало змогу водночас визначити розмаїття освітніх парадигм і моделей, вийти за межі пошуків однієї пріоритетної моделі освіти. На основі такого методологічного підходу розмаїття освітніх парадигм і моделей розглядається як закономірне явище у функціонуванні та розвитку освіти, що перебуває у складних відносинах з природою, суспільством і людиною.

Розглядаючи освіту як чинник суспільного розвитку, П. Саух аргументує, що основними детермінантами змін освітніх парадигм завжди були процеси, які охоплюють весь спектр соціального, економічного, політичного й культурного життя суспільства. Тому вихідним моментом аналізу освіти має бути розуміння її як похідної загальноцивілізаційного переходу людства до постіндустріального типу організації суспільства, що набуває характеру суспільства знань. Сучасна філософська парадигма освіти передбачає на новому соціальному, онтологічному й гносеологічному підґрунті здійснення синтезу теоретико-методологічних, аксіологічних та операціонально-технологічних аспектів освітньої політики, методологічну рефлексію інтеграційних процесів в освіті в концептах різноманітних освітніх просторів.

У межах своїх наукових пошуків П. Саух обґрунтовано, на наш погляд, виділяє такі основні напрямки концептуалізації нової філософської парадигми освіти. По-перше, сучасна освіта повинна антропологізуватися в межах глобального процесу її гуманізації та гуманітаризації, тобто поставити в центр проблеми буття людини. По-друге, установка на знання як засіб збереження, відтворення і розвитку культури, а не лише як засіб задоволення потреб соціально-виробничої практики або чистої науки. Виступивши товаром, що циркулює на ринку, освіта втрачає свої базові інституціональні функції. По-третє, нова парадигма освіти покликана забезпечити успішність і можливість становлення особистості, здатної до діалогу, до розуміння інших людей та інших культур, до активного творення і перетворення як зовнішнього, так і свого внутрішнього світу, з усвідомленням відповідальності за наслідки своїх дій. По-четверте, безперервність освіти, забезпечення принципу «навчання через дослідження» як основи повноцінної освіти, перетворення освітньої

галузі на ресурс оновлення економіки та її розвиток на засадах конкурентоспроможності й гнучкості. По-п'яте, змістовно-ціннісна соціокультурна переорієнтація освітнього процесу в напрямку укорінення індивіда у власній культурі, його національної та культурно-цивілізаційної самоідентифікації. По-шосте, розробка принципово нових світоглядних засад освітньої діяльності, де пріоритетне місце має посісти глобально-екологічний вимір взаємовідносин між людиною та природою. Сучасний технологічно розвинений сегмент глобального соціуму генерує такий стиль індивідуальної й колективної буттєвості, який ставить питання про межі людського існування. Тому сцієнтистська орієнтація на формування «технологічної людини» має поступитися місцем вихованню «екологічної свідомості».

Логічно і, водночас, переконливо вчений висновок: дедалі більше запізнюється відносно динамічно змінюваних соціально-культурних умов входження людини в репрезентативний стан культури, запізнюється із задоволенням зростаючого й змістовно мінливого діапазону освітніх потреб. Освіта не в змозі ефективно виконувати завдання з формування суспільного інтелекту, здатного моделювати майбутнє. Автор констатує, що взаємозв'язок формування сучасного освітнього простору із реалізованими в ньому парадигмами освітньої діяльності зумовлює заміну позитивістської, технократично-поведінкової парадигми освітньої діяльності прогресивно-гуманістичною.

Особливу увагу П. Саух відводить гуманізації і гуманітаризації освіти. Здавалось би, що тут особливо, адже це питання вже неодноразово розглядалося у найрізноманітніших аспектах. Тим не менше, воно залишається, як і раніше, вельми актуальним, особливо у контексті виховної складової освітнього процесу. До того ж, останнім часом деякі дослідники починають схилитися до думки, що концепція людського капіталу і великі вкладення в систему гуманітарної освіти не досягають цілей підвищення конкурентоспроможності нації й окремих спеціалістів у міжнародному поділі праці. Соціальні практики ставлять сьогодні перед продуцентами і користувачами знань якісно інші вимоги, які мають формуватися і передаватися у самій освітній системі. Саме тут слід згадати про виховну функцію освітньої системи, яку у радянські часи виконувала освітня система і яка нині в силу різних об'єктивних і суб'єктивних причин практично нівельована. Однак виховна складова освіти особливо актуалізувалась у другій половині ХХ століття, не кажучи вже про нинішній етап історичного розвитку. Адже прогрес у пізнанні світу зайшов так далеко, що використання навіть малої долі знань на шкоду суспільству може призвести до небезпечних наслідків і навіть знищити саме людство.

П. Саух констатує й існування низки суперечностей як всередині системи освіти: між знанням і користю, навчанням і вихованням, технологіями «послуг» і всім комплексом гуманітарних ідей у філософії та педагогіці, платне й бюджетне навчання, так в суспільстві загалом. Зокрема, існує проблема того, що значна частина населення не може бути включена в нову фазу суспільного розвитку в повній мірі, скажімо, поділ на тих, хто може сприймати й продукувати інформацію, та тих, хто немає такої можливості. Або той факт, що в умовах інформаційної революції людина практично не може протягом життя компенсувати відставання від освіти.

Важко не погодитися з висновком П. Сауха про те, що плануючи й вибудовуючи освітній «ривок», українське суспільство має сформулювати насамперед цілі соціокультурного розвитку, нову культурну парадигму, які й будуть визначати тип освітнього простору. Йдеться не про революційну, а про поступову зміну філософсько-антропологічних засад освітньої системи, про створення єдиного освітнього простору на основі культурної парадигми. Саме за таких умов реформована система освіти збереже класичний смисл освіти в часі історії (трансляція та втілення базових цінностей і цілей розвитку особистості й суспільства), в просторі культури (адаптація до нових життєвих умов, відтворення соціального досвіду, закріплення нових орієнтирів розвитку) і водночас запропонує нові способи роботи саме з освітою, використовуючи методи філософсько-освітнього, педагогічного проектування культурно-освітнього середовища, психолого-педагогічного планування навчальних процесів у середині окремих освітніх установ.

Обґрунтовується нова прогресивно-гуманістична модель освіти та стратегія її реалізації на національному культурно-історичному ґрунті, окреслюються перспективи розвитку

та інтеграції в європейський і світовий освітній простір. При цьому модернізація структури, змісту й організації освіти розглядаються в контексті кардинальних змін, спрямованих на вирішення стратегічних завдань, що стоять перед Україною в нових економічних і соціокультурних умовах. Імператив людиноцентричної спрямованості концептуальних реформ вітчизняної освітянської галузі має спрямовуватися, на думку науковця, на забезпечення доступності якісної і конкурентоспроможної освіти, неперервності освіти впродовж життя, створення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, навчальних закладів різних типів і форм власності та засобів отримання освіти. Ключовою характеристикою освіти має стати не тільки передача знань і технологій, а й формування творчих компетентностей, готовності до перенавчання. Головним результатом освіти має стати її відповідність цілям випереджаючого (а не наздоганяючого!) розвитку. Цілком слушним є твердження П. Сауха й про те, що для забезпечення високої якості вищої освіти потрібно насамперед покращити рівень освіти середньої. Проте за роки незалежності нашої держави так і не відбулося становлення шкільної освіти нового гатунку.

Особливий інтерес серед наукового загалу викликали останні праці П. Сауха. В них науковець зміг внести до атмосфери сучасних інтелектуальних змагань шляхетний дух філософської традиції, окреслити шляхи подолання морального хаосу й безладдя нашої доби через відродження глибинної чесної етики, властивих їй реальних критеріїв добра і досконалості. Серед них назвемо насамперед видавничий проєкт «Реклама в пам'яті культури» [6: 7]. Якщо у Книзі I увагу зосереджено на явищі реклами в епоху перших цивілізацій Стародавнього Єгипту, держав Межиріччя, Близького Сходу та Малої Азії, то у Книзі II – на культурі античності. Ці потужні духовні спільноти збагатили людство своїми досягненнями в науці й культурі, державотворенні, у мистецтві, ремеслах і вміннях. Вони ж явили яскраві зразки рекламного креативу.

Концептуальною основою проєкту є нетрадиційний, по суті самобутній погляд на рекламу. У ньому вперше фіксується подвійна природа цього явища, його існування у двох різновидах: реклама буття, як універсальний спосіб адаптації людини до суспільних умов, та комерційна реклама, як специфічний інструмент ринкової економіки. Зазначені дві сутності реклами означають її функціонування у двох вимірах: перший – всеохоплюючий, універсальний, всюдисущий, природжений та розвинутий і збагачений культурою; другий – специфічний, функціональний у координатах ринкової економіки та її потреб.

Реклама в широкому розумінні, тобто реклама буття, на думку авторів проєкту, є на рівні культури свого часу і її складових – мистецтва, моралі, права, політики, релігії, науки, філософії. Її історія збігається власне з історією людства. Реклама ж у специфічному значенні (комерційна) має свою самостійну історію: первісні форми, етапи становлення і розвитку, архаїку і сучасність. Водночас реклама в обох своїх іпостасях сама є культурою і однією з форм її вияву. Як властивість всього живого, спосіб пристосування до життєвих умов реклама – фундаментальна величина людського життя. Вона стоїть в ряду базових основ, як їжа, повітря, дах над головою тощо. І в природі, і в суспільстві ми стикаємося з рекламою на кожному кроці й в неосяжній кількості випадків і різновидностей. У барвістому оперенні пави і пишному вбранні королеви є неспростовна спільність. Вони важливі рекламні аргументи у зверненні до природи й цивілізації про власну присутність у них.

Інноваційний погляд на історію людської цивілізації завдяки концепту реклами відкриває для сучасного читача нове розуміння й осягнення того, що раніше здавалося віджилим, незрозумілим, а тому далеким і незастосовуваним. Сива історія та інакшість цивілізацій входить до теперішнього світосприйняття закономірною складовою, опрацьованою інноваційним підходом авторів видань. Чого варті лише назви розділів: «На білбордах стародавності», «Політика й дипломатія у рекламі», «Міфологічний простір реклами» та ін. Віднаходять автори й те, що єднає Україну і Схід, який виразно заявляє про інтелектуальні досягнення у творчості Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка, Агатангела Кримського та Омеляна Пріцака. І загалом автори доходять висновку: «Схід – структурний компонент української культури».

Книгу II науково-видавничого проєкту, як уже зазначалось, присвячено рекламним феноменам античності. І тут автори зазначають: доба греко-римської Античності – пла-

нетарне явище, одне з найвищих досягнень світової культури та цивілізації. Україна прилучена до неї присутністю: історією і протоісторією, стародавньою Ольвією і Корсуном, філософом Анахарісом і мандрівним істориком Геродотом, митрополитом Іларіоном і християнством, святою горою Афон і Царгородом, хлібом Причорномор'я для Аттики і грецькими амфорами, легендами про Ахілла та Іфігенію, жрицю храму Артеміді у Тавриді, відкритістю Олімпії та загадковістю Гіпербореї.

Велика культура потребує урочистого входження через свої Пропілеї, подібно тим, що вели на афінській Акрополі. Феномен культури і його рекламний супровід уміють сполучати у неконфліктну єдність завершену повноту і розпорошену фрагментарність. «Гомер створив цілий світ із окремих віршів», — зауважив свого часу Демокріт. Великий поет залишається повним і без третьої книги своїх рапсодій.

Антична Греція зводилась з руїн після нашествия персів і будувала мармурові храми, палаци й комфортні житла. Десь тоді Рим поставив на форуму — головній своїй площі, 12 мідних щитів з текстами перших законодавчих норм держави. Вражаючі символи, яскраві образи, прозорі натяки на суспільну роль права й потребу формувати правосвідомість римлян. Так рекламно торувала шлях у цивілізацію знаменита римська юстиція.

Потужний струмінь реклами простежується у давньогрецьких агонах, напруженому стилі життя, змагальності, конкуренції. Агони — засіб досягнення поставленої мети, однаково, чи у філософській дискусії, чи на біговій доріжці, у публічних виступах поетів чи в хорошому співі. Це набуття першості зусиллями розуму, майстерністю ритора чи напругою м'язів. Агони виводили на свої орбіти практично всю давньогрецьку людність. Змагалися поміж собою поети-трагіки й лірики, художники і музиканти, письменники і вчені, філософи та філософські школи, співаки й риторичні, актори й атлети, державні мужі й полководці.

Серед розмаїття художніх тем провідними були ті, що підносили й уславляли богів, героїв і людей. Про людину та її призначення, епоху з її духовними цінностями антична реклама веде діалог з Гесіодом та Гомером, Цицероном і Тацитом, Есхілом і Горацієм, Соократом і Лукреційем Каром, Цезарем і Спартаком, Зевсом і Христом. Це аристократичний, а не плебейський рівень дискусії. Там не забувалося, що кожна епоха говорить своєю мовою, з уживанням своїх діалектів, думає і сміється на власний манер.

Силою, що переважила імперську потугу, її матеріальну міць та духовних цінностей, виявилось християнство. Енергійні гасла Нового Заповіту, активна пропаганда нового віровчення, його провідних засад, уміння будувати діалог — це чинники, які відіграли видатну роль у становленні й переможній ході християнства. Сторінки Святого Письма рясніють також яскравими взірцями успішної реклами, багатою своїм змістом і креативністю у своїх формах.

Низка досліджень професора П. Сауха, які відображені у низці статей, присвячена ролі інтелігенції в сучасному світі і в українському суспільстві зокрема [8; 9]. Саме на цю соціальну групу, як ніколи раніше, нині покладена функція усвідомлення міри відповідальності за теперішній стан, адже вона володіє нелінійною силою, «йоржистістю», наполегливістю та озброєністю проти будь-яких природних, суспільних та історичних недосконалостей й недоречностей. Інтелігенція характеризується цілісністю особистості, яка продукує ідеал людської гідності, впроваджує його в життя, і в його ім'я здійснює моральний суд над реальністю; благородством душі, безкорисливістю, ентузіазмом, які проявляються в конкретних справах в ім'я добра інших людей, байдужістю до грошей, накопичування розкоші і будь-яких матеріальних благ загалом; здібністю відчувати себе частиною історії і усвідомлювати трагізм життя; моральною мужністю, як єдиної форми егоїзму, що не вимагає жодних чужих жертв; нелінійністю мислення, опозиційністю масовій ідеології і бюрократії, незалежністю від соціально-класової належності. Це актуалізує її особливу роль, як того, хто запропонує обґрунтований оптимістичний проєкт, який спрямував би країну й народ на життєствердне майбутнє. Але, висновує П. Саух, як засвідчує соціальна практика, інтелігенція перестала бути відносно єдиною соціальною групою, розпалась на різні групи за рівнем прибутків, дистанціюванням від народу, олігархічних груп, світоглядних орієнтацій, етнонаціональної свідомості тощо. Поряд з істинною інтелігенцією, яка збе-

рігає традиційні морально-духовні риси, чесно виконує свої професійні обов'язки, робить великий внесок у розвиток культури, освіти й охорони здоров'я, існує так звана «нова інтелігенція» («шоу-інтелігенція», «кар'єрна інтелігенція», «декоративна інтелігенція»), котра вірою і правдою служить грошовому мішку, торгує національними інтересами, самозвано претендує на роль учителя і пророка українського народу.

Високий авторитет професора Петра Сауха у науково-освітніх колах ґрунтується на глибоких знаннях, підкріплених безцінним професійним досвідом, яким він щедро ділиться з молодим поколінням. Він виховав і чисельний загін науковців та педагогічних кадрів у галузі філософії і педагогіки. Під його керівництвом, за наукового консультування і сприяння підготовлено 47 кандидатів та 10 докторів наук. Він член редколегій низки вітчизняних та зарубіжних наукових видань, член спеціалізованої вченої ради К 14.053.02 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка, почесний доктор та професор багатьох вітчизняних та зарубіжних університетів. П. Саух – один із наукових керівників та авторів експерименту «Розвиток вальдорфської педагогіки в Україні», член Президії Європейського союзу релігієзнавців та вільнодумців та Наглядової ради Всеукраїнської молодіжної громадської організації «Союз обдарованої молоді», член Міжнародного нью-йоркського клубу «Лідерство в освіті».

Завдяки високій працездатності, комунікабельності й усвідомленому почуттю відповідальності за доручену справу професор Петро Саух завжди створює команду однодумців. Його компетентність поєднується з природною інтелігентністю, толерантністю, уважним ставленням до людей, витонченим почуттям гумору. Як сучасному менеджеру освіти й науки, йому притаманна здатність не розчинятися, як це часто відбувається в чиновницькому середовищі, а протистояти його найгіршим якостям – пустослів'ю, підлабузництву, манії величності. Професору Петру Сауху притаманне глибоке знання справи, висока культура в роботі, вміння масштабно мислити і стратегічно діяти. Саме завдяки діяльності таких особистостей, їх творчих та організаційних здібностей й формується наукова еліта.

Література:

1. Поліський Сократ (до 65-річного ювілею професора П. Ю. Сауха): науково-популярне видання / Укладачі: Л. В. Горохова, В. М. Заглада, М. А. Козловець, О. І. Свінціцька, В. М. Слюсар. Житомир : Вид. Євенок О. О. , 2015. 80 с.
2. Саух П. Ю. Князь Василь-Костянтин Острозький. Рівне : Волинські береги, 2002. 243 с.
3. Саух П. Ю. Україна на межі тисячоліть: трансформація духу і випробування національним буттям. Рівне: Волинські береги, 2001. 220 с.
4. Саух П. Ю. ХХ століття. Підсумки [вид. 2-е, допов. і переробл.]. Київ : «МП Леся», 2009. 283 с.
5. Саух П. Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 382 с.
6. Реклама в пам'яті культур. Книга I: Креатив стародавніх цивілізацій / Саух П. Ю., Ліфінцев М. П., Чуприна В. В. [та ін.]. Київ : Альтерпрес, 2013. 426 с.
7. Реклама в пам'яті культур. Книга II. Рекламні феномени Античності / Саух П. Ю., Чуприна В. В., Левицька Н. М. [та ін.]. Черкаси : ФОП Гордієнко Є. І., 2017. 486 с.
8. Саух П. Ю., Саух Ю. П. Інтелігенція: між місією і приниженням. Історія. Філософія. Релігієзнавство. 2009. №4. С. 2 – 8.
9. Саух П. Ю. Інтелігенція. Проблема соціальної ідентифікації. Лідер. Еліта. Суспільство. 2018. № 1. С. 46 – 59.